

Сорок третя Лемківська ватра

Якщо з Бардієва хочете чимскоріше добратися до Польщі, то слід поїхати через Зборів, Хмельову і Бехерів на гірський перевал Дуява у надморській висоті понад 550 метрів, де, між іншим, під час Першої світової війни проходили завзяті бої, про що свідчить пам'ятник та військовий цвинтар, і ви вже в Польщі.

Зразу за кордоном двомовна табличка з назвою села Конечна, яка підказує, що село лемківсько-українське, а за ним теж двомовна табличка з назвою села Ждиня. І якраз тут 18 - 20 липня проходив уже 43 річник найбільшого свята лемківської культури у світі під назвою *Лемківська ватра*. Так, у світі, бо лемки розселені по всьому світу і вони подібні свята під такою ж назвою організують у Канаді, Україні та інде. Через лемків пройшло декілька міграційних хвиль, але найбільша була піс-

належав кардинал Микола Бучок з Австралії, який став членом Колегії кардиналів у жовтні минулого року у віці 44 роки як її наймолодший член. Присутні були також ієрархи Греко-католицької та Православної церкви в Польщі.

Полум'я ватри запалало в п'ятницю, 18 липня, щоб супроводжувало триденну багату програму. Вона містила не лише цікаві програми на сцені природного амфітеатру, але й багато різноманітних супровідних програм.

На сцені Полуничка – дитячо-юнацький ансамбль народного танцю з Львова.

ля Другої світової війни, коли, окрім тих, що були на примусових роботах в Німеччині і залишилися на заході, так, як і інші українські етнічні групи в Польщі були або на основі радянсько-польської угоди про обмін населення переселені в Україну або в 1947 в рамках сумнозвісної операції Вісла були насильно виселені на територію західної та північної Польщі. На пам'ять жертв цих подій щороку на Ватрі почесні гості кладуть квіти до хреста-пам'ятника, що стоїть над ватряним полем, і дзвонять у дерев'яний дзвіниця, що стоїть поруч.

Так було і цього року, коли на Ватру завітали представники державних та самоврядних органів Польщі, високе духовенство, представники організацій, які є членами Світової федерації українських лемківських організацій, лемки з цілого світу. До найпочесніших гостей Ватри

Був простір для слова у формі бесід та дискусій, для об'єднання лемків у Польщі, яке є організатором фестивалю. В суботу, 19-го липня відбулася також робоча зустріч представників членських організацій Світової федерації українських лемківських організацій. За Союз русинів-українців СР у ній брали участь голова Центральної ради Павло Богдан та голова Гуменської регіональної ради Микола Петришак.

Цього року на *Лемківській ватрі* також пригадали 35-річчя Об'єднання лемків у Польщі, яке є організатором фестивалю. В суботу, 19-го липня відбулася також робоча зустріч представників членських організацій Світової федерації українських лемківських організацій. За Союз русинів-українців СР у ній брали участь голова Центральної ради Павло Богдан та голова Гуменської регіональної ради Микола Петришак.

-пб- Фото Ладислава Цупера.

На Ватрі знову зішлись старі друзі та знайомі з Об'єднання лемків Польщі, Союзу русинів українців Сербії та Союзу русинів-українців СР.

На луці над глядачами Лемківської ватри розміщені намети для тих, хто тут хоче переночувати.

Найвищі ієрархи Греко-католицької та Православної церкви в Польщі разом з кардиналом Миколою Бучком біля Пам'ятника жертвам операції Вісла.

Пієтний акт біля Хреста-Пам'ятника жертвам операції Вісла.

Обговорили справи національних меншин

27 червня 2025 року в Братиславі відбулося 2-ге засідання Ради Уряду СР в справах національних меншин. Цей дорадчий орган був створений початком цього року трансформацією Комітету в справах національних меншин та етнічних груп, що був лише одною із семи складових частин ширшої Ради Уряду СР в справах прав людини, національних меншин та гендерної рівності. Рада зішлася в новому складі, коли окремі національні меншини, яких зараз є 14, представляє кількість членів, встановлених виборами за ключем, який виходить з перепису населення у 2021 році. І так, мадярську меншину представляє 7 членів, ромську – 4, русинську – 3, чеську та українську по двох, а решту по одному представнику. За українську національну меншину в Раду були обрані Павло Богдан та Віктор Бандурчин.

Другу палату Ради творить 14 представників центральних державних органів на рівні державних секретарів міністерств та уповноважені Уряду СР з різних питань, які мають право голосування і 12 представників інших органів та установ без права голосування. Очолює Раду прем'єр-міністр Роберт Фіцо, його заступником є уповноважений Уряду СР в справах національних меншин Акош Горонь. Головою Палати національних меншин був обраний представник русинської меншини Ян Мілан Пилип.

Учасники 2-го засідання Ради обговорили звіт про діяльність Фонду підтримки культури національних меншин, в якому дійде до зміни директорки та членів фахових

рад, оскільки їм закінчується мандат. Цілий ряд питань викликала інформація про річні звіти про діяльність музеїв національних меншин, які є складовою частиною Словацького національного музею. В декотрих з них було безпідставно відкликано директорів, напр. в Музеї української культури, готувалася нова концепція керівництва цими музеями без відома членів Ради національних меншин, яка минулого року була установлена при генеральній дирекції СНМ.

З інформації про стан національних шкіл випливає, що в останньому часі були зроблені 2 аналізи. Готуються нові закони в області освіти молоді, очікується інтеграція менших шкіл. Представники україн-

ської меншини пригадали поганий досвід з цього процесу в 70-80 роках минулого століття, коли внаслідок такої інтеграції зникло 108 українських шкіл.

Уповноважений А. Горонь інформував про законодавчі ініціативи в області прав національних меншин, зокрема про підготовку нового проекту закону про меншини, для чого було створено робочу комісію, складену з представників всіх меншин. Готується й новела законів про мову національних меншин, про Фонд підтримки культури нацменшин, про дорожні знаки та інші закони.

Наступне засідання Ради Уряду в справах національних меншин заплановано на листопад 2025 року.

-пб-

Про діяльність Союзу русинів-українців Словацької Республіки, чим живе українська громада Словаччини, що друкує українська преса Словаччини – газета «Нове життя», журнали «Дукля» і «Веселка» - можна довідатись, відкривши фейсбук чи вебсторінки:

<https://rusini-ukrajinci.sk>

<https://www.facebook.com/rusiniukrajincislovenskejrepubliky/>

<https://ukrsvit1.com.ua/zmi>

<http://ukrajinci.sk/novezytta.html>

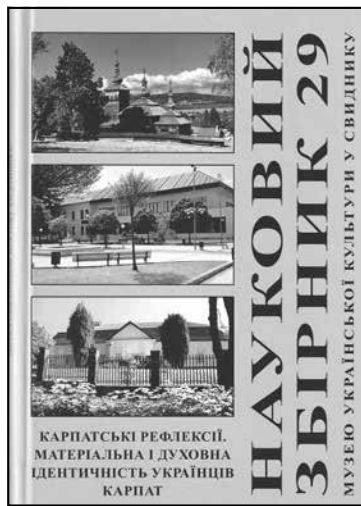
3 друку вийшов 29 випуск Наукового збірника Музею української культури

Зі змістом збірника у вступі знайомить читачів його упорядник Ярослав Джоганик: Виходу в світ двадцять дев'ятого випуску Наукового збірника Музею української культури у Свиднику передували події, які значною мірою були стримуючим фактором як для авторів статей, так і для упорядника. Незважаючи на складність об'єктивних умов, було зібрано цінний і надихаючий дослідницький матеріал, який потенційно може стати відправною точкою для подальшого наукового, порівняльного та міждисциплінарного опрацювання. Це дозволило суттєво послабити когнітивні межі, що свідомо й підсвідомо «сковують» іманентний карпатський простір (зрештою, про це свідчить сама назва збірника «Карпатські рефлексії. Матеріальна і духовна культура українців Карпат») і представити результати теоретичних та емпіричних досліджень у сусідніх центрах і регіонах. Наскільки цей намір буде стимулюючим і збагачувальним для майбутніх

музейних видань, покаже час.

У збірнику збережений традиційний поділ на складові частини: *Етнографія, Історія, Культура і мистецтво, Мовознавство та літературознавство, Звіти і рецензії* та довільні блоки, що синхронно і діхронно представляють пульсацію музейного життя в професійній діяльності, культурних і громадських рухах, визначних подіях: *Музейна комунікація, Ювілеї, In memoriam*. У рубриці *Історичні джерела* продовжуємо публікувати цінний матеріал зі «Словника мікротопонімів українських сіл Східної Словаччини» Миколи Дуйчака та фундаментальної праці Михайла Лучкая «Історія капратських русинів» у двомовному українсько-латинському викладі.

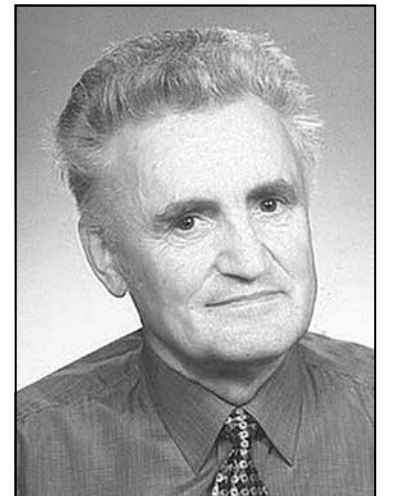
Черговий випуск збірника виходить у світ у рік, коли ми відзначаємо 60-річчя Словацького національного музею - Музею української культури в місті Свидник. Сьогодні можна сказати, що ця найстаріша музейна установа національних меншин

Словаччини спільно зі своїм науковим виданням є символічним брендом піддукланського краю, опорою для збереження та професійного опрацювання його матеріальної та духовної спадщини. Тому що разом музей і збірник створюють гармонію предметності й духовності, традицій і сучасності, історії й сьогодення, мистецтва й народної творчості, ціннісну основу неповторної ідентичності місцевого населення. Нехай цей взаємозв'язок і цілісність триватимуть для них не лише наступні шістьдесят років.

3 нагоди недожитого 90-річчя педагога, перекладача, культурно-освітнього діяча

Юрій Кундрат

Юрій Кундрат в культурно-освітньому і національно-культурному житті русинів-українців зайняв незамінне місце. Широкий громадськості він був відомий як педагог, перекладач, культурно-освітній діяч. Сліди його діяльності бачимо на різних ділянках – педагогічній, культурно-освітній, перекладацькій і видавничій.

Юрій Кундрат народився 18. 7. 1935 року в Баєрівцях Сабинівського округу. Середню освіту здобув у Пряшівській загальноосвітній школі з українською мовою навчання (1955), а вищу у Києві – на Педагогічному факультеті ім. М. Горького. Після закінчення факультету (1960) працював на посаді редактора української редакції Словацького педагогічного видавництва у Пряшеві. 1971 року перейшов на кафедру української мови і літератури Філософського факультету УПІШ, де працював аж до виходу на пенсію (2007). Тут він став старшим викладачем і пізніше, після здобуття наукового ступеня кандидата наук, й доцентом історії та теорії української літератури. Довгий час був секретарем кафедри та її завідувачем (1994-2001).

Ю. Кундрат став одним з кращих спеціалістів у галузі теорії і практики фахового перекладу. Видав монографії: «Український художній переклад в Чехословаччині» (1983), «Теорія і практика перекладу» (1985), публікував статті типу «Практичні питання українського фахового перекладу на сучасному етапі розвитку», «Сучасний стан українського перекладу в Словаччині», «Перекладна творчість Івана Мацинського» та багато інших.

Довгі роки очолював Спільку перекладачів фахового перекладу Словацького літфонду і з цієї позиції організував цілий ряд наукових семінарів, читав доповіді на курсах «Літньої школи перекладу», у яких брали участь перекладачі із всієї Словаччини та із-за кордону.

Займався і проблемами історії, теорії літератури і культури України, в тому числі й українців-русинів Словаччини. Став автором підручників для студентів вузів: «Огляд історії культури УРСР» (1975), «Теорія літератури» (1987), був співав-

тором «Курсу історії української культури (IX – початок XXI ст.)» (2009). Досліджував розвиток української літератури Словаччини і надрукував кілька статей, наукових розвідок та рецензій.

Його заслугою були встановлені контакти з Київським педагогічним інститутом ім. М. Горького (нині Педагогічний університет ім. М. Драгоманова), завдяки чому до Пряшева приїжджали провідні викладачі інституту (нині університету) читати лекції, пряшівські студенти змогли проходити пізнавальну практику в Києві та в інших містах України.

Ю. Кундрат перекладав загальнодержавні словацькі підручники (географія, історія, психологія, громадянське виховання) українською мовою для потреб українських шкіл. Склавав як співавтор «Українсько-словацький словник для основних і середніх шкіл», який вийшов двома виданнями (2003, 2010). Став співавтором публікації про рідне село – «Гірське село Баєрівці» (2007).

Брав активну участь у культурно-освітній діяльності, певний час очолював Наукове товариство при Раді Союзу русинів-українців СР.

Юрій Кундрат разом з дружиною – мовознавцем Аделією Кундрат, уродженою Білої Церкви (Україна) – становили нерозлучний успішний творчий тандем.

Інтенсивна наукова і педагогічна праця Юрія Кундрата обірвалася раптово – помер 8 лютого 2018 року в Пряшеві в розквіті творчих сил.

-мі-

ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ БІЖЕНЦІВ

Відзначення Всесвітнього дня біженців, в якому взяли участь і працівники Греко-католицької єпархіальної благодійної організації Кошиці на чолі з пані директоркою Мгр Анною Іванковою, відбулося 15 червня 2025 року. Основний меседж цього річного 2025 року - «Солідарність з біженцями». Його метою було показати, що солідарність означає прислухатися до голосів біженців, будувати спільно-

ти, працювати разом заради миру й рішень, а також те, що ми залишаємося і працюємо. У зустрічі взяли участь різні благодійні організації, біженці з України.

У той день в Кошицях відбулись інтересна культурна програма та Марш солідарності. Нашу організацію своєю творчістю представили музичний колектив випускників гімназії Едіти Штейнкової з міста Кошиці. Назва колективу – «55»,

керівник - Лівія – студентка університету, яка за кордоном вивчає філософію та мистецтво, є талановитою авторкою і виконавицею своїх пісенних творів, які прозвучали в ході програми. Колектив виконав і відому пісню «Гей, соколи», яку підхопили всі присутні. Ірина Мацко продекламувала власну поезію, присвячену боротьбі та незалежності рідної України, співачка Яна Буланова пронизливо заспівала улюблені пісні «Мальви», «Два кольори» та декламувала вірш Т. Г. Шевченка «І мертвим, і живим, і ненародженим». Присутні могли подивитись виставку сувенірів та рукотворів клієнтів і працівників нашої організації: вироби в техніці печворк, валяні вироби й отримати сувенір в подарунок.

І. МАЦКО, працівниця Греко-католицької єпархіальної благодійної організації, Кошиці.

Довідка: У 2000 році Генеральна Асамблея Організації Об'єднаних Націй проголосила 20 червня Всесвітнім днем біженців. Відтоді Всесвітній день біженців відзначають у понад 100 країнах світу. Дата була обрана на честь Дня африканських біженців. Основною метою дня є висвітлення умов життя і проблем біженців, доведення до відома суспільства проблем, з якими вони стикаються, а також більш глибоке розуміння життя людей, які тікають з рідних країн від громадянських заворушень, війни, політичних переслідувань або інших причин, які заважають їм жити мирним, гідним і повноцінним життям.

Працівники Греко-католицької єпархіальної благодійної організації в Кошицях.

Загальна світлина учасників Маршу солідарності до Всесвітнього дня біженців.

Виселених з Польщі визнали депортованими

Верховна Рада України нарешті ухвалила закон про визнання депортованими українців, примусово виселених з етнічних українських земель, які після Другої світової війни відійшли до Польщі.

Що передбачає документ

- статус депортованих осіб та їхніх нащадків;
- гарантії державної підтримки, включно з соціальними пільгами, медичним обслуговуванням, збереженням історичної пам'яті;
- обов'язок держави вшановувати пам'ять про ці депортації.

Зауважимо, що в першому читанні цей законопроект Верховна Рада ухвалила ще 24 вересня 2021 року.

Нагадаємо, що протягом 1944–1951 років в рамках так званого «обміну територіями» між УРСР і Польською народною

республікою українське місцеве населення Холмщини, Підляшшя, Надсяння і Лемківщини було депортоване до УРСР, а та невелика кількість українців, що залишилися – депортовані до західних регіонів Польщі 1947 року під час операції «Вісла».

Майже 700 тисяч українців депортували протягом 1944–1951 років з етнічних українських земель, які опинилися у складі Польщі, до УРСР.

Під час операції «Вісла» (1947 рік) близько 150 тисяч українців депортували на північні та північно-західні території Польщі.

ukr.net

Сотні сіл зникли з мапи Словаччини. Інші вимирають

(Закінчення. Початок в № 13/2025)

Чи спричинив Малий льодовиковий період зникнення села Спишу?

Якщо село не залишає по собі пам'яті, то через деякий час воно перетворюється на легенду. Так сталося і з вимерлим селом Милой у Спиші, від якого, втім, збереглися принаймні руїни вежі та залишки західної стіни раннього готичного храму.

Перша письмова згадка про «terra Milou» датується 1255 роком. Церква Святого Станіслава вперше згадується в історичних джерелах у 1402 році. Село вимерло десь у 16 столітті, тож, можливо, проіснувало ще триста років. Існує кілька версій щодо причин його зникнення. Починаючи від легенди про те, що воно провалилося під землю, через пограбування турками чи татарами до загибелі його жителів від епідемії.

Зовсім недавно з'явилися припущення про ще одну можливість. У 15 столітті на Землі стався так званий малий льодовиковий період, який значно охолодив землю. Це відкриття зробив британський археолог і антрополог Брайан М. Фейган. Малий льодовиковий період характеризувався суворою зимою з сильними морозами, а літо було холодним і дощовим. У різних частинах Європи спалахували голод і спустошливі епідемії. Люди тікали з високих сіл у долини, оселяючись біля річок, де сподівалися знайти більш родючі землі.

Що, якщо це торкнулося і села Милой, і його жителі просто повернулися від нього? Будівельний матеріал із занепалого костелу пізніше був використаний при будівництві ренесансного каштелю в Спиському Грушові. Церковну вежу, яка досі стоїть посеред поля в декількох сотнях

метрів від цього села, 60 років тому досліджував археолог Бело Полла. Він дійшов висновку, що церква була побудована десь у 13 столітті.

Для туристів її вежа є гарним орієнтиром у ландшафті. Однак вона заслуговує на більшу увагу, щоб запобігти її подальшому занепаду.

Володимир ЯНЦУРА.
PRAVDA, 23.05.2025.

Про автора:
Володимир Янцура (* 20 липня 1948, Гуменне) - журналіст і репортер. Вся його журналістська діяльність пов'язана з газетою «Pravda». Був головним редактором газети «Pravda» (1995 – 1996). У 1966 році закінчив Середню загальноосвітню школу в Меджилабірцях, потім вивчав журналістику на Філософському факультеті Університету Коменського в Братиславі.

Учасники Дня відкритих дверей 2025

Національний тиждень благодійності

В рамках Національного тижня благодійності 2025 Греко-католицька благодійна організація Кошиці на чолі з директоркою Мгр Анною Іванковою провела «**День відкритих дверей**» в Інтеграційному центрі на Домініканській площі 13 в Кошицях. Для всіх, хто прийняв запрошення та прийшов познайомитися з нашим Інтеграційним центром - місцем порозуміння, зустрічей та практичної допомоги була підготовлена чудова програма «**Смаки дому**», коли всі разом приготували бутерброди, різні намазки та млинці, інгредієнти для яких були надані благодійною організацією. Українські господині принесли й власноруч приготовлені смаколики й торти, а також гарний настрій - лунали українська народна пісня й слово – гуртом співалися українські пісні, звучала поезія. Гості могли подивитись і виставку сувенірів та рукотворів українських клієнтів і працівників нашої організації: вироби рукоділля в техніці печворк,

валяні вироби та отримати сувенір в подарунок. Також в Інтеграційному центрі працює бібліотека, де можна почитати книги різними мовами. Є тут і куточок української книги й періодичних видань: журнал «Дукля», газета «Нове життя», журнал для дітей «Веселка», за що велика вдячність нашим благодійникам - Союзу русинів-українців Словаччини й Спільці українських письменників Словаччини.

Протягом усього дня в Інтеграційному центрі працював шаховий клуб.

Під час майстер-класів з рукоділля та протягом усього дня наші українські клієнти спілкувалися за чаєм та кавою, ділилися досвідом та спогадами про рідну домівку, вправні руки в'язали гачком, вишивали або просто приносили гарний настрій. Разом всі створили затишну атмосферу Спільноти.

Ірина МАЦКО,
Кошиці.

Володимир Микита

У вівторок, 15 липня, в Ужгороді у віці 94 років помер класик Закарпатської школи живопису, народний художник Володимир Микита.

Володимир Микита – заслужений художник України (1975), народний художник України (1991), член Національної академії мистецтв України (2004) та лавреат Національної премії

України ім. Тараса Шевченка (2005).

Учень Адальберта Ерделі та Федора Манайла, корифеїв Закарпатської школи живопису. Творець сотень робіт, які зберігаються в національному та художніх музеях по всій країні, а також у приватних збірках.

Укрінформ.

Україністика в Словаччині за останнє десятиліття (2013 - 2023) Пряшівська школа у Пряшівському університеті

З нагоди 70-річчя заснування кафедри української мови і літератури Інститут україністики Пряшівського університету організував триденну (18.10. – 20.10.2023) Міжнародну наукову конференцію «Словацько-українські зв'язки в галузі мови, літератури та культури в Словаччині та центральноєвропейському просторі». На днях матеріали конференції вийшли окремою книжкою. Увазі читачів пропонуємо доповідь, яку виголосила директорка Інституту україністики Пряшівського університету доц. мгр Ярміла Кредатусова, PhD.

Інститут україністики (колишня кафедра української мови та літератури) є однією з основоположних кафедр філософського факультету і є єдиною у своєму роді в Словацькій Республіці. Кафедра була заснована у вересні 1953 року з метою розвивати емансипаційні зусилля русинів-українців Східної Словаччини в галузі вищої національної освіти. Її завданням була підготовка кваліфікованих учителів для початкових і середніх шкіл з українською мовою навчання, працівників культурно-освітніх установ, радіо, преси, видавництва тощо. Окрім лекцій та семінарів для студентів, які вивчали українську мову в двох університетах (Вищій педагогічній школі (ВПШ) та Філологічному факультеті ВПШ), викладачі також проводили навчання із загального курсу для студентів інших напрямків (неукраїнознавства), а також вели курси для вчителів початкових і середніх шкіл з українською мовою навчання, готували радіопередачі, публікували статті та дослідження в українській періодиці та фаховій пресі.

У 1959/1960 навчальному році кафедра української мови та літератури стає частиною новоствореного Пряшівського філософського факультету Університету ім. П. Й. Шафарика в Кошицях. Частина вчителів пішла працювати до Педінституту (з 1964 р.

Педагогічний факультет УПЙШ), де викладала українську мову та літературу для підготовки вчителів початкових класів. Спочатку вони входили до складу кафедри мов, а з 1962 р. разом із русистами створили спільну кафедру російської та української мови та літератури. Від 1 лютого 1965 р. україністи стали самостійними. Паралельно з кафедрою при ПдФ УПЙШ кафедра української мови та літератури при ФФ УПЙШ розгорнула активну педагогічну та науково-дослідницьку діяльність. Вона також зазнала багатьох кількісних і якісних змін з моменту свого створення. У 1966 р. на кафедрі на базі секції дослідження фольклору Словаччини створено кабінет українознавства (з 1981 по 2002 рр. науково-дослідний відділ кафедри).

У 1981/1982 навчальному році обидві кафедри української мови та літератури (ПФ і ФФ) були об'єднані в одну кафедру на Філософському факультеті УПЙШ. Відтоді інтегрована кафедра забезпечувала викладання україністики на обох факультетах: на українській кафедрі ПдФ навчання для 1 класу початкової школи та викладання для початкової та старшої школи та на ФФ викладання для середньої та початкової школи. З початку 1980-х років на кафедрі змінилася значна кількість працівників, відбулося кілька кадрових змін і переміщень.

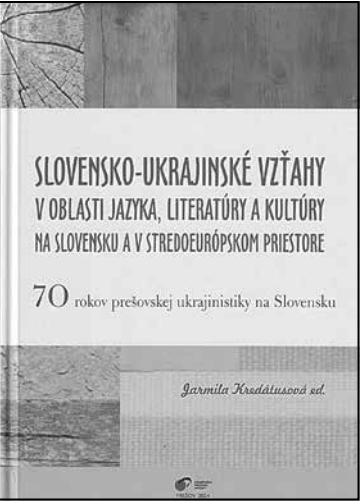
Серед освітян, наукових і професійних працівників одні пішли на пенсію, одні назавжди покинули ряди живих, інші змінили місце роботи.

У 2005 р. відбулася чергова внутрішня реорганізація робочих місць ФФ Пряшівського університету, а кафедру україністики разом із кафедрою русистики та кафедрою славистики було об'єднано в нову структуру - інститут. Інститут русистики, україністики, русистики та славистики проіснував до 2014 року, коли відділ русистики виокремився зі складу і знову почав функціонувати як самостійний інститут. Кафедра славистики була перейменована у кафедру центральноєвропейських студій відповідно до пропозиції нової навчальної програми з такою ж назвою. Інститут україністики та центральноєвропейських студій існував з 2014 по 2019 роки, після чого інститут розділили на дві окремі одиниці зі своїми навчальними програмами, творчими працівниками та студентами. Інститут україністики ФФ ПУ у Пряшеві відновив свою незалежність 1 червня 2019 року.

Сьогодні Інститут україністики ФФ ПУ здійснює викладання за освітніми програмами бакалавра та магістра: *письмовий та усний переклад - українська мова та культура у поєднанні, викладання української мови та літератури у поєднанні* та, згідно з чинною акредитацією,

пропонує докторантську програму зі славистики. Він бере також участь у докторантській програмі перекладу та усного перекладу, загального мовознавства та спеціальної лінгводидактики. Нині готує перекладачів української мови до практики насамперед у рамках фахового та художнього перекладу на двопрофільному, рідше також на однопрофільному спрямуванні (з 2004 по 2015 рр.), переважно на поєднанні української мови та культури та англійської мови та культури (найсильніший інтерес слухачів до цього поєднання). ІУ – це науково-педагогічний кабінет із багаторічною традицією викладання української мови та літератури (з 1953 року) з викладацьким спрямуванням, сьогодні особливо в поєднанні з англійською мовою та літературою. Однак варто розглянути нові програми. Ми також маємо на увазі ті, які надаватимуться на міжнародному рівні, ймовірно, на другому ступені університетського навчання. Нові програми вимагали б кадрового посилення робочого місця також у зв'язку з новими видами діяльності, які робоче місце хотіло б реалізувати. Навіть під час реалізації чинних програм навантаження творчих працівників є надто високим.

Колектив Інституту україністики складається з 2 професорів (одна з них - професор з докторським ступенем), 2 доцентів (один з яких - українська лекторка), 2 старших викладачів з науковим званням «PhD.» творчі працівники Інституту україністики, дотримуючись передбачених навчальних програм перекладу та усного перекладу: українська мова та культура у поєднанні та викладання української мови та літератури у поєднанні, зосе-

реджуються на наукових дослідженнях у таких напрямках:

- слов'янська лексикологія та лексикографія,
- слов'янська ономастика,
- конфронтаційна лінгвістика,
- контрастивна лексикологія: порівняльне дослідження словникового складу сучасної української та словацької мов,
- контрастивна неологія: нові слова та динаміка словникового складу,
- діалектологія,
- фразеологія,
- дидактика письмового перекладу та усного перекладу,
- професійний переклад,
- художній переклад,
- лінгвокультурологічні дослідження,
- сучасна українська література та культура в центральноєвропейському контексті,
- література прикордоння Східних Карпат,
- теорія пізнання: мовно-культурний образ словаків та українців у текстах національних корпусів.

Ярміла Кредатусова
(Далі буде)

Іван Сидор

У неділю, 13 липня 2025 року, в Бардієві помер музичний педагог, диригент Іван Сидор. Народився 17. 7. 1943 р. в Лукові Бардівського округу. Все своє життя він присвятив вихованню підростаючого покоління та діяльності колективів народної художньої творчості, особливо співацьких колективів.

Іван Сидор багато праці присвятив дівочій співацькій групі «Криниченька» Хмельівської Основної школи, жіночій співацькій групі «Ряшів'янка», жіночій співацькій групі «Стебничанка» та іншим сільським і шкільним колективам Бардівського округу. Допомігав церковним хорам. Іван Сидор був членом органів і організацій Союзу русинів-українців Словацької Республіки.

Іван Сидор освіту здобув в Україні, куди він в 1947 р. чотирірічним переселився разом з батьками. Свій потяг до педагогічної праці і до музики він розвинув після повернення в рідний край у 1984 році. Спочатку працював

в Піддуклянському українському народному ансамблі в Пряшеві, пізніше став вихователем гуртожитка Середнього фахового взуттєвого училища в Бардієві. В 1993 році прийняв пропозицію повернутися до своєї первісної педагогічної професії. З того часу він вчителював в Основній школі з українською мовою навчання в Хмельовій Бардівського округу і за свою невтомну працю на ниві виховання підростаючого покоління здобув визнання не лише у батьків, але і в педагогічних колах. Вічна йому пам'ять!

-мі-

Відреставровано чотири ікони з церкви Св. Архангела Михаїла

У середині червня 2025 року Вигодратський музей прийняв від реставратора чотири відреставровані ікони з оригінального барокового іконостасу дерев'яної церкви Святого Архангела Михаїла з Новоселиці Снинського округу (оф. Nová Sedlica).

Храм був першим об'єктом, перенесеним у 1972-1974 роках до новоствореної Експозиції народної архітектури та житла тодішнього Округового музею рідного краю в Гуменному - музею під відкритим небом. У 2024 році він відзначав 260-ту річницю свого будівництва в першому селі в 1764 році. Вже під час перенесення музею довелося реставрувати ікони, за що взялася академічна художниця Андреа Добошова з Братислави.

Хоча іконостас був відреставрований під час його передачі до Гуменного, відтоді минуло п'ять десятиліть, і тому перший етап реставрації було розпочато у 2023 році. Було відреставровано три

ікони головного ряду. Завдяки грантовій заявці на другий етап і внеску Пряшівського самоврядного краю музей зміг відреставрувати ще чотири ікони головного ряду з 2024 року. Це ікони:

- Христос Еммануїл і святий Петро Олександрійський
- Святі Антоній і Феодосій Печерські
- Апостоли Петро і Павло
- Свята Параскева

Всі вони написані темперою по дереву, декоративні елементи та деякі елементи на фігурах оброблені сріблом на поліменті. Іконописець невідомий.

Ікони були професійно відреставровані реставраторкою Люділою Зозуляковою.

Під час реставрації враження від оригінальних ікон було замінене, принаймні в невеликій мірі, фотокопіями на полотні, розміщеними на місцях оригінальних ікон у натуральну величину. В цей час відвідувачі вже можуть

Відреставрована ікона Святої Параскеви.

побачити їх у церкві Святого Архистратига Михаїла в скансені в Гуменному.

Реставрацію підтримував Фонд підтримки мистецтва з державних коштів.

Йосиф ФУНДАК,
Вигодратський музей,
Гуменне.

Трьох чехів привезли в Україну і зняли про це документалку

Чеські документалісти зняли фільм про трьох громадян Чехії, які не вірили тому, як медіа висвітлюють війну в Україні, і підтримували росіян. Їх привезли в східні українські міста, щоб вони могли побачити все на власні очі.

Двоє чоловіків та жінка вважали, що медіа, які висвітлюють війну, змовилися, звинувачували у всьому президента України Володимира Зеленського і виправдовували росію. «Сьогодні вказувати пальцем на росію та говорити, що вона агресор і винна, – це надзвичайна дурість», – каже один з учасників на початку трейлеру.

Жінка ж вважає, що «пан Зеленський їздить світом і жебрає гроші, щоб хтось фінансував його війну».

У результаті поїздки зняли фільм «Velký vlastenecký výlet» («Велика патріотична поїздка»).

Під час знімань троє чехів разом зі знімальною групою відвідали Харків та міста Донбасу. За час подорожі вони потрапили під ракетний обстріл, поговорили з пораненими, відвідали масові поховання та підземну школу в метро, де навчаються діти.

Прем'єру стрічки запланували на 21 серпня.

<https://hromadske.ua/>

КАЛЕНДАР

1.8.1900 р. - народився український письменник Олександр Копиленко (125). Помер 1.12.1958 р.

2.8.1935 р. - народився в Удолі Старолубовнянського округу педагог, автор монографій з питань православного богослов'я Степан Пружинський (90).

3.8.1980 р. - помер педагог, фізик, академік САН, ініціатор заснування Інституту математики та Інституту фізики САН Діоніс Ількович (45). Народився 18.1.1907 р. в Шариському Шавнику Свидницького округу.

4.8.1875 р. - помер датський письменник Ганс-Крістіан Андерсен (150). Народився 2.4.1805 р. 4.8.1920 р. - народився в Нижній Писаній педагог, громадсько-культурний діяч, колишній директор УНТ Іван Пиханич (105). Помер 28.8.1988 р.

5.8.1850 р. - народився французький письменник Гі де Мопассан (175). Помер 6.7.1893 р.

5.8.1940 р. - помер український історик, археолог, етнограф, фольклорист, письменник Дмитро Яворницький (80). Народився 6.11.1855 року.

9.8.1905 р. - народився в Нижньому Жипові педагог, публіцист, громадський діяч, колишній завідувачий Українською студією Чехословацького радіо в Пряшеві Андрій Рудловчак (120). Помер 19.9.1977 р.

12.8.1925 р. - помер український письменник Володимир Самійленко (100). Народився 3.2.1864 р.

16.8.1900 р. - народився в Крайній Порубці учитель, шкільний інспектор, громадський діяч Степан Макара (125). Помер 9.9.1981 р. 18.8.1920 р. - народився український письменник Словаччини Михайло Сабашко (105). Помер 30.6.1999 р.

19.8.1925 р. - народився в Нижньому Миросові педагог, дипломат Петро Брудняк (100). Помер 23.4.1981 р. в Празі.

19.8.1965 р. - помер церковний діяч, правник Іван Кокинчак (60). Народився 11.4.1880 р. в Соливарі (тепер складова частина Пряшева).

21.8.1925 р. - помер український письменник Осип Маковей (100). Народився 23.8.1867 р. 24.8.1745 р. - загинув керівник опришків Олекса Довбуш (280). Народився в 1700 р. 24.8.1930 р. - народився в Руніні Снинського округу актриса УНТ Марія Корба (Оринич) (95). Померла 24.5.2022 р.

27.8.1770 р. - народився німецький філософ Георг Вільгельм Фрідріх Гегель (255). Помер 14.11.1831 р.

27.8.1980 р. - помер громадський діяч, колишній головний редактор газети «Нове життя» Віктор Колпак (45). Народився 24.8.1919 р. в Чирчі Старолубовнянського округу.

28.8.1950 р. - народився в Ряшеві прозаїк і журналіст, голова Спілки українських письменників Словаччини, головний редактор журналу «Дукля» Іван Яцканіч (75).

29.8.1935 р. - помер український живописець, педагог Олекса Новаківський (90). Народився 14.3.1872 р.

Olsavka (1551), Olsavka (1567), Šarišská Olšavka (1920), Olšavka (1927); по-мадярськи Olysavka, Kisolysó.

Стат.: 1828 - 73 буд., 556 жит., 1869 - 180 жит., 1880 - 171 жит., 170 слов., (ймовірно, тут помилково наведено, що то словаки, бо в дальших переписах 1890, 1900 і 1910 рр. жителі зазначені як русини), 1 немовл., 165 гр.-кат., 6 юд., 1890 - 232 жит., 5 нім., 227 рус., 227 гр.-кат., 5 юд., 1900 - 247 жит., 8 слов., 239 рус., 239 гр.-кат., 8 юд., 1910 - 291 жит., 11 нім., 275 рус., 5 інш., 280 гр.-кат., 11 юд., 1921 - 45 буд., 337 жит., 3 т. 53 чл., 284 рус., 324 гр.-кат., 1 р.-кат., 12 юд., 1930 - 339 жит., 36 слов., 303 руськ. нац., 326 гр.-кат., 13 правосл., 1940 - 732, 1948 - 328, 1950 - 312 жит., 119 слов., 193 руськ., 2 р.-кат., 310 гр.-кат., 1970 - 357, 1980 - 340, 248 слов., 91 укр., 1 руськ., 1991 - 65 буд. (4 незас.), 277 жит., 3 т. 211 слов., 48 рус., 18 укр., 9 р.-кат., 97 гр.-кат., 171 правосл., 2001 - 232 жит., 197 слов., 28 рус., 5 укр., 7 р.-кат., 108 гр.-кат., 111 правосл., 2011 - 236 жит., 189 слов., 45 рус., 1 укр., 1 неврст., 5 р.-кат., 135 гр.-кат., 92 правосл., 4 неврст., 2021 - 191 жит., 153 слов., 30 рус., 8 неврст., 5 без віросп., 16 р.-кат., 99 гр.-кат., 63 правосл., 8 неврст.

Площа хотара: 854 га

В Словаччині існують два села з однаковою назвою: одне знаходиться в окрузі Списька Нова Вєсь, даліше - в окрузі Стропків. Перше зі згаданих сіл словацьке. У Вільшавці, що знаходиться за 12 км від Стропкова, досі проживає українська людність - русини. Сусідні села: Шеметківці, Кожухівці, Гривів, Буківці, Віслава. Василь Латта в «Атласі українських говорів Східної Словаччини» (1991) народну назву Вільшавки подає як Вішл'яка.

Село Вільшавка розташоване в Низьких Бескидах, в долині потоку Вільшавка, що впадає в потік Хотчанка і далі в Ондаву, центр села лежить на висоті 297 м над рівнем моря. Лісовий покрив з бука та вільхи є лише в північній та південній частинах.

Я. М. Корабинський в лексиконі сіл Угорщини (1786) в Шаріші серед руснацьких сіл зазначає Вільшавку (Olyfchawka, ein rußnak. Dorf), жителі якого за віросповіданням пра-

Сторінки минулого (135)

ВІЛЬШАВКА (ОЛЬШАВКА) – OLŠAVKA (окр. Стропків)

вославні. Також додає, що село належало до Маковицького панства (див. стор. 501).

Ф. Уличний у відомостях про село наводить, що у 1470 році король Матія подарував шляхті в Розганівцях маєток Маковицького панства, до якого належало село Вільшавка. Зі змісту грамоти видно, що місцеве поселення існувало ще до 1470 року.

Походження назви села історик розтлумачує від назви дерева вільха. Назва села походить від давнішої назви долини, в якій виникло поселення. Його виникнення можна припустити в середині 15 століття. Воно, безсумнівно, було побудоване поселенцями з шолтисом за правом застави.

Далі історик зазначає, що Вільшавка не згадується в документах про села Маковицького панства з початку 16 століття. Це свідчить про те, що поселення було покинуте жителями і село зникло на 2-3 десятиліття. Однак, нові жителі повинні були оселитися тут найпізніше у 1520-х роках, оскільки у 1548 р. селяни вже були зобов'язані платити податок королю. У 1548, 1567 та 1588 роках селяни були обкладені податком у розмірі 3,5, 4 та 4,5 порти відповідно, причому у 1567 р. було 9 селянських господарств.

Поселення у 1600 році складалося з шести зайнятих кріпацьких хат і будинку шолтиса. У другій половині 16 століття збільшилася площа землі, яку обробляли селяни, і, ймовірно, кількість селянських господарств, що було характерно лише для нових сіл.

Наприкінці 16 століття Вільшавка була невеликим селом, але поселення зростало. У 1618 р. маєток шолтиса вже належав чотирьом родинам. Тут налічувалося 16 селянських господарств. У 1711 р. село спорожніло через втечу кріпаків. В 1787 р.

село мало 37 будинків і 285 жителів. В урядовому лексиконі Угорщини 1773 р. село зазначене як чисто руське. За релігійним переписом населення 1806 р. село зареєстроване як греко-католицьке з руською мовою проповіді.

Селяни займалися землеробством, годівлею худоби, виробляли дерев'яне начиння, працювали у лісах. Від половини 19 ст. почалась еміграція за океан. Під час Першої світової війни в рядах австро-угорської армії загинуло 4 людей. У міжвоєнному періоді еміграція селян продовжувалась. У 1947 р. в Україну переселилась 21 особа (8 родин). 1960 р. проведено автобусну лінію та електрифікацію, 1959 р. засновано ЄСГА, 1964 р. збудували будинок культури. 1912 р. почалось регулярне навчання дітей у початковій школі.

З канонічних візитацій 1726 року довідуємось, що у Вільшавці священником був Андрій Ройкович, а також Йоан Гмітронча (Gmitroncsa), в 1746 році - священник Йоан Чурпек, церква була у задовільному стані. У візитації 1814 року зазначено, що церква за своїм походженням, безсумнівно, грецького обряду і що жителі села грецького обряду.

З церковних архівів відомо, що в селі були парафіальні священники: (1726 - 1726) Йоан Гмітронча, (1726 - 1726) Олексій Модгарч, (1738 - 1754) Йоан Чурпек. З 1948 року - філія парафії Шеметківці, в 2002/2004 рр. село приєднане як філія до парафії Сташківці.

Церква Пресвятої Богородиці збудована в 1900 р., Свв. Косми і Дам'яна - в 1908 р.

Православним вірянам служить церква Різдва Пресвятої Богородиці, збудована в 1999 р. Духовні потреби православних забезпечував єрей мгр. інж. Душан Сконц.

-мі-